
VOET EN GESCHIEDENIS EERSTE GRAAD

Hoe wordt omgegaan met de VOET is een **keuze van de school**. Of het projecten worden, of de vakkenlijn of een andere piste, bepaalt de school. Geschiedenis kan meer dan eens in een door de school gekozen traject een bijdrage leveren.

Het is in het belang van de leerling dat de school detecteert welke vakoverschrijdende eindtermen¹ in de vakgerichte leerplandoelen gerealiseerd of nagestreefd worden. Dat heeft met efficiëntie en effectiviteit te maken.

Hieronder volgt een eerste tabel met **mogelijke** overeenkomsten **en/of raakpunten** tussen de VOET enerzijds en de leerplandoelstellingen geschiedenis anderzijds² voor de teksten i.v.m. VOET die van kracht zijn vanaf het schooljaar 2010-2011.

Bij de tweede tabel zijn er voor de VOET i.v.m. ICT³ raakpunten te vinden met de leerplandoelen eerste graad.

De visietekst (2) ICT en geschiedenis is bruikbaar in alle graden van het secundair.

---

¹ Geheel (overlap) of ten dele (raakpunten). Er zijn ook overeenkomsten.

² Het kan nuttig zijn zowel als leraar individueel, maar ook in de vakgroep, om raakpunten tussen VOETen en vakgebonden eindtermen te detecteren vermits leerplandoelen sowieso gerealiseerd moeten worden per graad (graaddoelstellingen) of gedurende het traject van het secundair onderwijs (algemene doelen). Er zijn afspraken mogelijk, bijvoorbeeld via de keuze van concrete begrippen. Het leerplan geschiedenis is half open en bovendien een graadleerplan. Samen in de school afspreken met de werkgroep/ leraar/ vakgroep... welk concrete begrippen per graad het nastreven van bepaalde VOETen kunnen ondersteunen is één bescheiden en schools voorbeeld van een voor leerlingen effectieve en efficiënte piste. De ruimte voor de creativiteit en voor de autonomie van de school bij het nastreven van vakoverschrijdende eindtermen blijft gevrijwaard.

³ De ICT-eindtermen van 2007 blijven ook na september 2010 na te streven.

VOET van de gemeenschappelijke stam	Algemene doelstellingen geschiedenis
De leerlingen:	In elk van de zes jaren dienen volgende algemene doelstellingen nagestreefd te worden:
<p>2 kunnen originele ideeën en oplossingen ontwikkelen en uitvoeren;</p> <p>3 ondernemen zelf stappen om vernieuwingen te realiseren;</p> <p>(creativiteit)</p>	A11 Bereid zijn tot het nemen van de eigen verantwoordelijkheid, met kennis van zaken, voor de verdere ontwikkeling van de samenleving.
<p>5 houden rekening met de situatie, opvattingen en emoties van anderen;</p> <p>(empathie)</p>	A10 Waardering tonen voor fundamentele menselijke waarden in de geschiedenis van de mensheid.
<p>6 kunnen schoonheid ervaren;</p> <p>(esthetische bekwaamheid)</p>	A10 Waardering tonen voor fundamentele menselijke waarden in de geschiedenis van de mensheid.
<p>9 zijn bereid zich aan te passen aan wisselende eisen en omstandigheden;</p> <p>(flexibiliteit)</p>	<p>A3 Inzicht hebben in de tijds- en plaatsgebondenheid van het menselijk handelen.</p> <p>A9 Zich inleven in andere samenlevingsvormen dan de huidige en dan de westerse.</p>
<p>10 engageren zich spontaan;</p> <p>(initiatief)</p>	A11 Bereid zijn tot het nemen van de eigen verantwoordelijkheid, met kennis van zaken, voor de verdere ontwikkeling van de samenleving.
<p>11 kunnen gegevens, handelwijzen en redeneringen ter discussie stellen a.d.h. van relevante criteria;</p> <p>12 zijn bekwaam om alternatieven af te wegen en een bewuste keuze te maken;</p> <p>13 kunnen onderwerpen benaderen vanuit verschillende invalshoeken;</p> <p>(kritisch denken)</p>	<p>A6 Vanuit de historische methode omgaan met gevarieerd informatiemateriaal.</p> <p>A7 Het discussie- en constructiekarakter van historische kennis en dus van beeldvorming kunnen onderkennen: kunnen omgaan met het verschil tussen de werkelijkheid (het verleden) en de beeldvorming (bv. wetenschappelijke, populaire) over die werkelijkheid (=de geschiedenis).</p> <p>A9 Zich inleven in andere samenlevingsvormen dan de huidige en dan de westerse.</p>
<p>14 gaan alert om met media;</p> <p>15 participeren doordacht via de media aan de publieke ruimte;</p> <p>(mediawijsheid)</p>	<p>A6 Vanuit de historische methode omgaan met het gevarieerd informatiemateriaal.</p> <p>A7 Het discussie- en constructiekarakter van historische kennis en dus van beeldvorming kunnen onderkennen: kunnen omgaan met het verschil tussen de werkelijkheid (het verleden) en de beeldvor-</p>

	<p>ming (bv. wetenschappelijke, populaire) over die werkelijkheid (= de geschiedenis).</p> <p>A11 Bereid zijn tot het nemen van eigen verantwoordelijkheid, met kennis van zaken, voor de verdere ontwikkeling van de samenleving.</p>
<p>16 houden rekening met ontwikkelingen bij zichzelf en bij anderen, in samenleving en wereld;</p> <p>17 toetsen de eigen mening over maatschappelijke gebeurtenissen en trends aan verschillende standpunten;</p> <p>(open en constructieve houding)</p>	<p>A8 Interesse tonen voor grote maatschappelijke problemen in heden en verleden.</p> <p>A9 Zich inleven in andere samenlevingsvormen dan de huidige en dan de westerse.</p>
<p>18 gedragen zich respectvol;</p> <p>(respect)</p>	<p>A9 Zich inleven in andere samenlevingsvormen dan de huidige en dan de westerse.</p> <p>A10 Waardering tonen voor fundamentele menselijke waarden in de geschiedenis van de mensheid.</p> <p>A11 Bereid zijn tot het nemen van eigen verantwoordelijkheid, met kennis van zaken, voor de verdere ontwikkeling van de samenleving.</p>
<p>19 dragen actief bij tot het realiseren van gemeenschappelijke doelen;</p> <p>(samenwerken)</p>	<p>A11 Bereid zijn tot het nemen van de eigen verantwoordelijkheid, met kennis van zaken, voor de verdere ontwikkeling van de samenleving.</p>
<p>20 nemen verantwoordelijkheid op voor het eigen handelen, in relaties met anderen en in de samenleving;</p> <p>(verantwoordelijkheid)</p>	<p>A11 Bereid zijn tot het nemen van de eigen verantwoordelijkheid, met kennis van zaken, voor de verdere ontwikkeling van de samenleving.</p>
<p>26 gaan om met verscheidenheid;</p> <p>27 dragen zorg voor de toekomst van zichzelf en de ander;</p> <p>(zorgzaamheid)</p>	<p>A3 Inzicht hebben in de tijds- en plaatsgebondenheid van het menselijk handelen.</p> <p>A8 Interesse tonen voor grote maatschappelijke problemen in heden en verleden.</p> <p>A9 Zich inleven in andere samenlevingsvormen dan de huidige en dan de westerse.</p> <p>A11 Bereid zijn tot het nemen van eigen verantwoordelijkheid, met kennis van zaken, voor de verdere ontwikkeling van de samenleving.</p>

VOETen	Graaddoelstellingen geschiedenis (1 G)
De leerlingen:	De leerling:
<p>context 2 : Mentale gezondheid</p> <p>8 herkennen de impact van cultuur- en kunstbeleving op het eigen gevoelsleven en gedrag en dat van anderen;</p>	<p>S2.3 kan het belang van levensbeschouwingen beschrijven in de bestudeerde samenlevingen;</p> <p>S2.10 toont (de) onderlinge verbanden en wisselwerkingen aan binnen en tussen de verschillende maatschappelijke domeinen;</p>
<p>context 3: Sociorelationele ontwikkeling</p> <p>2 erkennen het bestaan van gezagsverhoudingen en het belang van gelijkwaardigheid, afspraken en regels in relaties;</p>	<p>S2.7 kan kenmerken van de bestudeerde samenlevingen verbinden met fundamentele maatschappelijke uitdagingen;</p> <p>S2.15 toont interesse en waardering voor de strijd van de mens om verbetering van het eigen bestaan en van het samenleven; *</p>
<p>6 doorprikken vooroordelen, stereotypering, ongepaste beïnvloeding en machtsmisbruik;</p>	<p>B13 is kritisch bij het gebruik van informatie over de historische en actuele werkelijkheid; *</p>
<p>7 bespreken opvattingen over medische, psychische en sociale aspecten van samenlevingsvormen, veilig vrijen, gezinsplanning, zwangerschap en zwangerschapsafbreking;</p>	<p>B9 kan het onderscheid tussen feit en mening toepassen op informatie uit de bestudeerde beschavingen en uit de eigen tijd;</p>
<p>11 gebruiken cultuur- en kunstuitingen om grip op te brengen voor de leefwereld van anderen.</p>	<p>S2.3 kan het belang van levensbeschouwingen beschrijven in de bestudeerde samenlevingen;</p>

<p>context 4: Omgeving en duurzame ontwikkeling</p> <p>2 herkennen in duurzaamheidsvraagstukken de verwevenheid tussen economische, sociale en ecologische aspecten en herkennen de invloed van techniek en beleid;</p> <p>5 tonen interesse en uiten hun appreciatie voor de natuur, het landschap en het cultureel erfgoed;</p>	<p>S2.10 toont (de) onderlinge verbanden en wisselwerkingen aan binnen en tussen de verschillende maatschappelijke domeinen;</p> <p>B11 toont belangstelling voor de overblijfselen uit het verleden en voor de actuele Vlaamse samenleving; *</p>
<p>context 5: Politiek-juridische samenleving</p> <p>5 tonen aan dat het samenleven in een democratische rechtsstaat gebaseerd is op rechten en plichten die gelden voor burgers, organisaties en overheid;</p>	<p>S1.3 kan begrippen van socialiteit gebruiken in de context van de bestudeerde beschavingen;</p> <p>S1.4 kan begrippen van socialiteit verruimen door ze te plaatsen in andere periodes (vooral de eigen tijd) en andere ruimtes (waar relevant ook Vlaanderen) van het referentiekader;</p>
<p>7 illustreren de rol van de media en organisaties in het functioneren van ons democratisch bestel;</p>	<p>S2.7 kan kenmerken van de bestudeerde samenlevingen verbinden met fundamentele maatschappelijke uitdagingen;</p>
<p>9 toetsen het samenleven in ons democratisch bestel aan het samenleven onder andere regeringsvormen;</p>	<p>S2.8 kan aantonen dat de aanpak van fundamentele uitdagingen verbonden is met de historische context;</p>
<p>10 illustreren hoe een democratisch beleid het algemeen belang nastreeft en rekening houdt met ideeën, standpunten en belangen van verschillende betrokkenen;</p>	<p>S1.4 kan begrippen van socialiteit verruimen door ze te plaatsen in andere periodes (vooral de eigen tijd) en andere ruimtes (waar relevant ook Vlaanderen) van het referentiekader;</p> <p>S2.7 kan kenmerken van de bestudeerde samenlevingen verbinden met fundamentele maatschappelijke uitdagingen;</p>
<p>13 geven voorbeelden die duidelijk maken hoe de mondialisering voordelen, problemen en conflicten inhoudt;</p>	<p>S2.14 kan voor elk van de bestudeerde samenlevingen een voorbeeld geven van:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ het verschil tussen oorzaak en aanleiding ▪ de relatie tussen oorzaak en gevolg ▪ de relatie tussen doel en middel;

<p>context 6: Socio-economische samenleving</p> <p>1 leggen met voorbeelden uit hoe welvaart wordt gecreëerd en hoe een overheid inkomsten verwerft en aanwendt;</p>	<p>S1.2 kan begrippen van socialiteit (in eigen woorden) uitleggen; S1.4 kan begrippen van socialiteit verruimen door ze te plaatsen in andere periodes (vooral de eigen tijd) en andere ruimtes (waar relevant ook Vlaanderen) van het referentiekader;</p>
<p>3 zetten zich in voor de verbetering van het welzijn en de welvaart in de wereld;</p>	<p>S2.15 toont interesse en waardering voor de strijd om verbetering van het eigen bestaan en van het samenleven; *</p>
<p>5 geven voorbeelden van het veranderlijke karakter van arbeid en economische activiteiten;</p>	<p>S1.4 kan begrippen van socialiteit verruimen door ze te plaatsen in andere periodes (vooral de eigen tijd) en andere ruimtes (waar relevant ook Vlaanderen) van het referentiekader; S2.6 kan voorbeelden geven van gelijkenissen en verschillen in maatschappelijk gedrag tijdens de bestudeerde samenlevingen en in de eigen tijd (zoals bij migratie, sedentarisatie, verstedelijking, staatsvorming, kolonisatie, expansie en onderwerping, ontvoogdingsstrijd, ~~evolutie~~ ~~evolutie~~), antonomen dat de aanpak van fundamentele uitdagingen verbonden is met de historische context; T2.4 kan verschillen aangeven tussen een pre-industriële en de industriële samenleving; (4)</p>
<p>8 geven kenmerken, mogelijke oorzaken en gevolgen van armoede aan;</p>	<p>S1.2 kan begrippen van socialiteit (in eigen woorden) uitleggen; S2.10 toont (de) onderlinge verbanden en wisselwerkingen aan binnen en tussen de verschillende maatschappelijke domeinen; S2.14 kan voor elk van de bestudeerde samenlevingen een voorbeeld geven van:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ het verschil tussen oorzaak en aanleiding ▪ de relatie tussen oorzaak en gevolg ▪ de relatie tussen doel en middel;

<p>context 7: Socioculturele samenleving</p> <p>1 beschrijven de dynamiek in leef- en omgangsgewoonten, opinies, waarden en normen in eigen en andere sociale en culturele groepen;</p>	<p>S1.4 kan begrippen van socialiteit veruimen door ze te plaatsen in andere periodes (vooral de eigen tijd) en andere ruimtes (waar relevant ook Vlaanderen) van het referentiekader;</p> <p>S2.3 kan het belang van levensbeschouwingen beschrijven in de bestudeerde samenlevingen;</p> <p>S2.4 kent een aantal belangrijke veranderingen binnen de bestudeerde samenlevingen;</p> <p>S2.6 kan voorbeelden geven van gelijkenissen en verschillen in maatschappelijk gedrag tijdens de bestudeerde samenlevingen en in de eigen tijd (zoals bij migratie, sedentarisatie, verstedelijking, staatsvorming, kolonisatie, expansie en onderwerping, ontvoogdingsstrijd, revolutie);</p>
<p>2 gaan constructief om met verschillen tussen mensen en levensopvattingen;</p>	<p>S2.3 kan het belang van levensbeschouwingen beschrijven in de bestudeerde samenlevingen;</p> <p>S2.8 kan aantonen dat de aanpak van fundamentele uitdagingen verbonden is met de historische context;</p> <p>B14 toont een open geesteshouding ten aanzien van de historische en actuele werkelijkheid; *</p>
<p>4 trekken lessen uit historische en actuele voorbeelden van onverdraagzaamheid, racisme en xenofobie;</p>	<p>B13 is kritisch bij het gebruik van informatie over de historische en actuele werkelijkheid; *</p> <p>B14 toont een open geesteshouding ten aanzien van de historische en actuele werkelijkheid. *</p>
<p>5 geven voorbeelden van de potentieel constructieve en destructieve rol van conflicten;</p>	<p>S1.3 kan begrippen van socialiteit gebruiken in de context van de bestudeerde beschavingen;</p> <p>S1.4 kan begrippen van socialiteit veruimen door ze te plaatsen in andere periodes (vooral de eigen tijd) en andere ruimtes (waar relevant ook Vlaanderen) van het referentiekader;</p>
<p>7 illustreren de wederzijdse beïnvloeding van kunst, cultuur en techniek, politiek, economie, wetenschappen en levensbeschouwing.</p>	<p>S2.10 toont (de) onderlinge verbanden en wisselwerkingen aan binnen en tussen de verschillende maatschappelijke domeinen;</p>

	De leerling:
LEREN LEREN	
1 De leerlingen werken ordelijk.	B12 is nauwkeurig bij het verzamelen, ordenen, analyseren en interpreteren van informatie over de historische en actuele werkelijkheid;
3 De leerlingen kunnen gegevens memoriseren door gebruik te maken van hulpmiddelen.	S 2.1 kent de voornaamste kenmerken van de bestudeerde samenlevingen; T 2.1 kent de gebruikelijke westerse benamingen voor de periodisering van de geschiedenis: prehistorie, oude nabije oosten, klassieke oudheid, middeleeuwen, nieuwe tijd, nieuwste tijd, eigen tijd; T 2.2 kent de gebruikelijke scharnierdata van de periodisering en kan ze verduidelijken;
5 De leerlingen maken adequaat gebruik van inhoudstafel en register.	R2.1 kan aan de hand van gerichte vragen <ul style="list-style-type: none"> ▪ kaarten lezen en de informatie eruit halen door middel van legende, oriëntatie, schaal, symbolen; ▪ het register van een geschiedenisatlas gebruiken; ▪ titel en inhoud van een kaart met elkaar vergelijken; ▪ door vergelijking van kaarten veranderingen en constanten ontdekken; B3 kan informatie over de bestudeerde beschavingen en over de eigen tijd opzoeken op basis van concrete opdrachten;
6 De leerlingen raadplegen adequaat een documentatiecentrum, bibliotheek en multimedia.	B3 kan informatie over de bestudeerde beschavingen en over de eigen tijd opzoeken op basis van concrete opdrachten;
8 Bij het leren van samenhangende informatie: -stellen de leerlingen vragen bij de leerstof en beantwoorden deze; -brengen in korte, gestructureerde teksten tekstmarkeringen aan; -vervolledigen een schema aan de hand van geboden informatie; -leggen verbanden tussen elementen van de leerstof.	S1.4 kan begrippen van socialiteit verruimen door ze te plaatsen in andere periodes (vooral de eigen tijd) en andere ruimtes (waar relevant ook Vlaanderen) van het referentiekader; T1.4 kan begrippen van tijd verruimen door ze te plaatsen in andere periodes (vooral de eigen tijd) en andere ruimtes (waar relevant ook Vlaanderen) van het referentiekader; R1.4 kan begrippen van ruimte verruimen door ze te plaatsen in andere periodes

	(vooral de eigen tijd) en andere ruimtes (waar relevant ook Vlaanderen) van het referentiekader.
--	--

ICT en geschiedenis

De 10 eindtermen ICT⁴ en het ICT-raamplan 1ste graad promoten ICT-gebruik in het onderwijs. Dit kan volgens het raamplan via de vakkenlijn op twee manieren: ofwel via ICT als apart vak ofwel geïntegreerd in de verschillende vakken. Geschiedenis is een van die vakken. Voor VOE-Ten kan er ook voor projecten worden gekozen. Het is de school die bepaalt welke van die pistes gekozen wordt. Om aan de optie integratie binnen geschiedenis tegemoet te komen worden hieronder een aantal toepassingsmogelijkheden van ICT in geschiedenis overlopen via raakpunten met een aantal leerplandoelstellingen van de eerste graad.

VOETen ICT voor basisonderwijs en voor de eerste graad van het secundair onderwijs	Leerplandoelstellingen geschiedenis eerste graad
	De leerling:
ICT 2: De leerlingen gebruiken ICT op een veilige, verantwoorde en doelmatige manier.	B13 is kritisch bij het gebruik van informatie over de historische en actuele werkelijkheid;*
ICT 6: De leerlingen kunnen met behulp van ICT digitale informatie opzoeken, verwerken en bewaren.	B3 kan informatie over de bestudeerde beschavingen en over de eigen tijd opzoeken op basis van concrete opdrachten;
ICT 7: De leerlingen kunnen ICT gebruiken bij het voorstellen van informatie aan anderen.	B5 kan informatie uit de bestudeerde beschavingen en uit de eigen tijd uitdrukken in verschillende vormen.

De 10 eindtermen ICT zijn allemaal na te streven binnen zowel het vakgerichte als binnen het vakoverschrijdende parcours waarbij ook geschiedenis een rol speelt.

Volgende tekst gaat nog verder in op de mogelijkheden op vlak van ICT voor historische vorming. Deze tekst kan oriënterend werken. Het is een visietekst ICT en historische vorming voor elk van de drie graden. Voor concretisering, zie ook www.vvlg.be.

⁴ Voor zowel het basisonderwijs (1-8) als voor het secundair onderwijs (1-10; 9 en 10 zijn enkel voor SO) A- en B-stroom, en BUSO OV3.

Visietekst ICT en geschiedenis

De 10 ICT-eindtermen (2007) en het ICT-raamplan promoten het ICT-gebruik in het onderwijs. Dit kan volgens het raamplan op twee manieren: ofwel ICT als apart vak⁵ ofwel geïntegreerd in de verschillende vakken. Geschiedenis is een van die vakken. Het is de school die bepaalt welke van die pistes gekozen wordt. Om aan deze tweede optie tegemoet te komen, worden hieronder de toepassingsmogelijkheden van ICT in het vak geschiedenis overlopen.

Werken met ICT motiveert de leerlingen. In hoeverre hierbij sprake is van iets fundamenteel anders dan bij toepassing van traditionele middelen, blijft een kwestie van beoordeling. ICT zorgt voor meer informatie, meer variatie en laat een intensieve training van historische vaardigheden door de leerlingen toe. Informatie kan via de computer dynamisch en niet-lineair worden gepresenteerd. Kennis wordt gepresenteerd volgens bepaalde regels en er zijn mogelijkheden tot synchrone en asynchrone communicatie via chat, e-mail, discussiefora. Maar we mogen niet blind zijn voor enkele valkuilen. De toepassing van ICT leidt niet automatisch tot betere resultaten. Leerlingen kunnen verleid worden tot vluchtig leren ('junk learning') en allerlei 'toeters en bellen' leiden af van relevante leerprocessen. De kunst is daarom uit te maken welke leerinhouden het best aan ICT-werkvormen gekoppeld worden en welke beter niet. Dit geldt uiteraard ook voor de evaluatie. Het is een boeiende evenwichtsoefening, die aan ICT een nootore plaats geeft binnen de historische vorming.

In het **didactisch proces zijn er een viertal situaties waarbij ICT aan bod kan komen:**

- De leraar maakt gebruik van ICT bij de lesvoorbereidingen;
- De leraar gebruikt één computer in de klas om zijn les vorm te geven;
- De leerlingen werken op school gezamenlijk met meerdere computers aan een opdracht;
- De leerlingen werken onafhankelijk, buiten klasverband met een computer.

ICT kan toegepast worden in een vijftal functies:

- **Informatie vinden.** Via ICT is het mogelijk om meer en gevarieerde vormen van informatie te vinden dan met de traditionele middelen denkbaar is. Ook kan deze informatie gemakkelijk worden verwerkt;
- **Informatie presenteren.** Via ICT kan (verzamelde en verwerkte) informatie worden gepresenteerd;
- **Informatie verwerken en ermee oefenen:** de computer als 'leerinstrument'. Via ICT kunnen leerlingen werken aan opdrachten die intensieve leerprocessen mogelijk maken;
- **Communicatie.** Contact onderhouden gaat met ICT anders, vaak intensiever, dan zonder dit middel. Andere contacten tussen docent en leerling, en tussen leerlingen onderling, maken andere leerprocessen mogelijk;
- **Toetsing.** Met elektronische toetsing is een heel andere systematiek van toepassing en evaluatie in het onderwijs denkbaar.

---

⁵ Informeer je in je school welke piste de school heeft gekozen. Voor de zgn. 'derde piste, binnen TO' verwijzen we naar het raamplan van 1997. Blijf als leraar je info over de ICT-aanpak in je eigen school updaten. Evoluties gaan hier snel. Tip: bespreek en actualiseer je *leerlijn ICT en geschiedenis* jaarlijks binnen je vakgroep.

Informatie vinden

- ICT stelt grote hoeveelheden historische informatie ter beschikking in de vorm van tekst- en beeldmateriaal, soms aangevuld met bewegend beeld en geluid. Probleem voor leerlingen is het leren zoeken naar de juiste informatie in die onoverzichtelijke overvloed;
- De grootste hoeveelheid informatie is Engelstalig. Het Nederlandstalige aanbod groeit wel. Anderzijds beperkt dit de enorme omvang van het beschikbare. Vraag is ook hier hoe je omgaat met informatie. Informatie staat niet gelijk met kennis!
- Het is moeilijk om het kaf van het koren te scheiden. Leerlingen nemen gemakkelijk alles voor waar over. Het is voor hen niet vanzelfsprekend bronnenkritiek toe te passen op het internetaanbod. Daarom is het belangrijk om hen er herhaaldelijk op te wijzen dat de historische methode ook hierop moet toegepast worden. Zij geven ook best aan via welke weg zij tot de informatie gekomen zijn;
- Ook via cd-rom's en dvd's is een massa informatie beschikbaar. Het gevaar dreigt dat leerlingen op een dwaalspoor komen als zij niet beschikken over een goed referentiekader van oriënterende kennis.

Informatie presenteren

- Presenteren van informatie kan via powerpoint of via een website. Naast de aanbiedende werkvorm, kunnen er ook interactieve toepassingen worden voorzien;
- Het gebruik van beeldmateriaal en audiovisueel materiaal is eigenlijk een must. Er zijn ook mogelijkheden tot digitaal beeldgebruik en dynamische kaartmateriaal;
- De leerlingen kunnen ook informatie presenteren aan elkaar of via een website. Het accent ligt hier niet op de gepresenteerde informatie, maar op het leerproces bij de samenstelling ervan.

Informatie verwerken en ermee oefenen

- Meer mogelijkheden tot het toepassen van de vaardigheid van het herkennen van karakteristieken van bepaalde historische verschijnselen of tijdvakken;
- Beschikbaarheid van toetsen waarbij leerlingen hun beheersing van bepaalde stof kunnen testen. Voordeel van elektronisch toetsen: leerling krijgt directe feedback en worden gestimuleerd om zelf het juiste antwoord te formuleren;
- Ook andere websites bieden soms mogelijkheden om leerlingen nog eens extra te laten oefenen met vergelijkbare informatie als ze een bepaald onderwerp bestudeerd hebben;
- Webquests. Dit is een uitdagende opdracht, uit te voeren via informatie die op het internet gevonden kan worden. De links naar websites en een richtinggevende opdracht voorkomen eindeloos surfen. Misschien kunnen leerlingen opdrachten voor elkaar bedenken. Het nadeel is dat de houdbaarheid van webquests niet zo groot is;
- Historische begrippen. ICT-toepassingen inzetten voor het bevorderen van historisch redeneren: via afbeeldingen een begrippenapparaat beter leren beheersen en inzicht ontwikkelen in de specifieke omstandigheden van een bepaald tijdvak.

Werken met begrippenkaarten bevordert de beheersing van begrippen. Via ICT kan dit ook door het toevoegen en wissen van informatie. Causale verbanden kunnen in beeld gebracht worden en argumentaties voor en tegen geordend. Verschillende leerlingen kunnen samen aan één begrippenapparaat werken;

- Spel en simulaties. Geschiedenis oefenen kan via een historisch spel en/of simulaties. Dit is niet zo interessant voor historische kennis of vaardigheden, maar wel voor het inlevingsvermogen. Simulaties laten de leerlingen inzien dat de geschiedenis niet vastligt, maar gemaakt wordt door menselijke handelingen, gebaseerd op emoties, tekortkomingen en verdiensten. Bedoeling is dat leerlingen inzien dat geschiedenis ook heel anders had kunnen lopen.

Communiceren

- Internet kan gebruikt worden om met elkaar te communiceren, via e-mail, via de websites van de school of via een elektronische leeromgeving. De leraar kan aanvullend materiaal en/of opdrachten digitaal ter beschikking stellen. Leerlingen kunnen elkaar en de leraar vragen stellen via e-mail;
- Werken met een elektronische leeromgeving (elo) biedt veel mogelijkheden. Leerlingen kunnen samenwerken aan een opdracht zonder dat ze bij elkaar hoeven te komen. Samenwerken ondersteunt de totstandkoming van kennis en bevordert een andere soort van leren dan via overdracht van kennis mogelijk is. De leerling is gedwongen via communicatie met de ander en via gezamenlijk werken aan een product kennis te construeren.

Toetsen

- Elektronisch toetsen kan een goede optie zijn. Er zijn goede toetsprogramma's voor gesloten en open vragen. Belangrijk is te reflecteren over wat men via dit kanaal wil/kan bevragen;
- De leerling moet een of meer juiste plaats(en) op een afbeelding aanwijzen. Dit kan met gewone afbeeldingen, kaarten, grafieken, schema's en tijdbalken. Variant is het tonen van een stuk tekst, waarop de leerling bepaalde passages moet aanduiden;
- De opmaak van toetsitems kost veel tijd, maar het verbeteren gebeurt automatisch en efficiënt. De beoordeling van het werk is objectief;
- Mogelijk kan een database met toetsvragen van diverse categorieën opgemaakt worden; hier pleidooi voor gezonde afwisseling tussen elektronisch toetsen en de traditionele toets, waarbij gepeild wordt naar meer argumenteer- en formuleervaardigheden. Ook hier is het aangewezen te reflecteren over welke leerinhouden, vaardigheden en inzichten elektronisch getoetst kunnen worden en welke beter via een traditionele toets, waar de nadruk dan meer ligt op argumenteer- en formuleervaardigheden.